

нологія формування інформаційно-комунікативної компетентності базується на комбінуванні традиційних і інноваційних методів навчання. Отзначається, що технологія презентації являється самою результативною в підготовці майбутніх сімейних лікарів.

Ключеві слова: інформаційна компетентність, комунікативна компетентність, професійна підготовка, професійна підготовка, методика викладання, інтерактивні методи навчання.

Ordu K. S. Formation of information-communicative competence of future family doctors in the process of professional training

The article touches upon the problem of formation of information and communication competence of future family medicine doctors. Its importance in the professional development of medical students is clarified, ways of improving the educational process are examined with the aim of raising the level of information and communication competence. The emphasis is on the humanitarian component of the profile training. It is asserted that the technology of formation of information and communication competence is based on combining traditional and innovative teaching methods. It is noted that the technology of presentation is the most effective in the preparation of future family doctors.

Key words: information competence, communicative competence, vocational training, vocational training, teaching methods, interactive teaching methods.

УДК 374.1:303.823.23

Павлик Н. П.

ПРОГРАМА ПЕДАГОГІЧНОГО ЕКСПЕРИМЕНТУ З ОРГАНІЗАЦІЇ НЕФОРМАЛЬНОЇ ОСВІТИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ

Відсутність у науковій літературі методичних програм організації експериментальних досліджень у вищій школі та потреба розробки авторського програмно-методичного забезпечення процесу оцінювання результативності неформальної освіти зумовили вибір завдання дослідження: спроектувати програму педагогічного експерименту як послідовну цілеспрямовану сукупність етапів роботи.

Охарактеризовано експеримент як метод наукового пізнання та основні вимоги до його організації. Визначено та представлено структурні компоненти програми педагогічного експерименту у дослідженні теорії і практики організації неформальної освіти майбутніх соціальних педагогів.

Спроектовано мету, загальну та часткові гіпотези, рівні, етапи, завдання та методи педагогічного експерименту впливу неформальної освіти на результативність професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів. Описано генеральну та вибіркочну сукупності дослідження.

Сформульовано висновок про необхідність розробки й апробації методики педагогічного експерименту щодо впливу неформальної освіти на рівень професійної компетентності майбутніх фахівців.

Ключові слова: експеримент, програма експерименту, неформальна освіта, майбутні соціальні педагоги, професійна компетентність, організація дослідження, генеральна сукупність, вибіркочна сукупність, методи дослідження.

Дослідження впливу неформальної освіти на процес професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів передбачає розробку програми і методики педагогічного експерименту. Саме застосування експериментального методу для вивчення впливу неформальної освіти на рівень професійної компетентності майбутніх соціальних педагогів дозволить нам дослідити актуальний стан упровадження неформальної освіти у діяльність ЗВО, спроектувати організаційно-педагогічні умови ефективності неформальної освіти фахівців соціальної сфери, встановити кількісні показники результативності застосування авторських науково-педагогічних розробок у процес професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів.

Автори робіт із методології соціальних і педагогічних досліджень (Ю. Борисова, С. Гончаренко, А. Конверський, А. Коржувєв і В. Попков, О. Крушельницька, В. Кушнір, В. Курило і Є. Хриков, І. П'ятницька-Позднякова, С. Соловйов та ін.) визначають основними елементами програми експериментального дослідження його мету, гіпотезу, завдання, етапи, генеральну та вибіркочну сукупності, експериментальну базу, методи, діагностичний інструментарій. Визначені елементи дозволяють інтегрувати основні вимоги до педагогічного експерименту: однорідність і рівнозначність об'єктів експериментування, забезпечення кількісної оцінки якісних параметрів дослідження; відтворюваність результатів експерименту; встановлення взаємозв'язку між залежними та незалежними змінними.

Водночас розробленість проблеми організації дослідно-експериментальної роботи у сфері освіти не має прикладного характеру. Тобто у літературі відсутні методичні програми проведення експериментальних досліджень у вищій школі, емпіричний рівень результативності навчально-виховних процесів вимагає розробки авторського програмно-методичного забезпечення. Відповідно, **мета статті** – спроектувати програму педагогічного експерименту як послідовну цілеспрямовану сукупність етапів роботи, визначених її гіпотезою, метою і завданнями; врахувати специфіку професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів у організації науково-дослідної роботи.

Експеримент є основним методом наукового дослідження, оскільки він дозволяє не просто фіксувати стан процесів і систем, але й досліджувати зв'язки між ними. Тобто експеримент передбачає можливість впливу на предмет дослідження через введення експериментальних, цілеспрямованих і відносно контрольованих чинників. Загалом у методології наукових досліджень експеримент застосовують як метод, спрямований на зміну предмета пізнання у наперед визначених контрольованих умовах для емпіричної перевірки результативності теоретичних суджень через уведення інновацій, перевірку їх ефективності й оцінку [1; 2; 4]. Перевагою експериментальної роботи є можливість розкладення предмета дослідження на складові елементи для їх вивчення, на основі якої його описують як систему залежних і незалежних змінних. Для цього створюють гіпотетичну модель предмета дослідження [5]. Залежні змінні гіпотетичної моделі – властивості, які змінюватимуться у процесі створення й упровадження педагогічних інновацій; незалежні змінні – експериментальні чинники, які цілеспрямовано вводяться у педагогічний процес з метою вивчення їх впливу.

Означені властивості є ознаками експериментальної роботи, до яких належать: внесення у педагогічний процес інноваційних перетворень відповідно до мети і гіпотези дослідження; створення умов для вивчення причинно-наслідкових зв'язків та основних тенденцій між експериментальними змінними; фіксація початкових, проміжних і кінцевих результатів дослідно-експериментальної роботи.

Отже, педагогічний експеримент дозволяє реалізувати завдання: перевірки ефективності упровадження інновацій у педагогічні системи; порівняння впливу окремих факторів на результати освітньої діяльності; виявити умови реалізації педагогічних завдань; характеристики особливостей і закономірностей функціонування освітніх процесів і явищ. Означені характеристики визначають потребу застосування експериментального методу у дослідженні теорії і практики організації неформальної освіти майбутніх соціальних педагогів.

Основною **метою** дослідно-експериментальної роботи, відповідно до проблеми дослідження, є експериментальна перевірка впливу неформальної освіти на результативність процесу професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів. Досягнення означеної мети реалізується через перевірку експериментальної **гіпотези**: організація неформальної освіти майбутніх соціальних педагогів дозволить підвищити результативність процесу їх професійної підготовки завдяки комплексному впливу на зростання професійної компетентності студентів за ціннісно-мотиваційним, афективно-чуттєвим, когнітивно-гносеологічним і практично-діяльнісним критеріями.

Загальна гіпотеза дослідження реалізується в **часткових гіпотезах**, які передбачають, що:

– застосування аксіологічного, системного, логіко-структурного й особистісно-діяльнісного підходів як методологічної основи організації неформальної освіти студентської молоді сприятиме забезпеченню цілісності, цілеспрямованості, системності та інноваційності професійного навчання;

– вивчення та поширення зарубіжного і вітчизняного досвіду організації неформальної освіти у ЗВО дозволить розширити форми і методи професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів, побудовані на активній взаємодії та врахуванні потреб студентської молоді;

– інтегроване обґрунтування й упровадження науково-методичного інструментарію організації неформальної освіти майбутніх соціальних педагогів дозволить враховувати увесь комплекс факторів ефективності професійної підготовки фахівців соціальної сфери та зумовить зростання рівня професійної компетентності випускників.

Експериментальне дослідження теорії і практики організації неформальної освіти майбутніх соціальних педагогів було організовано нами на декількох **рівнях**:

– на *рівні вивчення теоретичних передумов організації неформальної освіти у навчальних закладах, державних соціальних центрах і громадських організаціях* як базових провайдерів соціальної освіти; завданням цього рівня є характеристика значення й ролі неформальної освіти у сучасному освітньому просторі України; оцінка ефективності наявних форм організації неформального навчання у соціальній сфері; проектування організаційно-педагогічних умов ефективності неформальної освіти; побудова функціональної моделі випускників спеціальності "Соціальна педагогіка";

– на *рівні аналізу практики організації неформальної освіти у закладах вищої освіти* як основних агентів фахової підготовки та професійної соціалізації майбутніх соціальних педагогів; завданням рівня є аналіз наявного стану організації неформальної освіти у ЗВО, визначення її соціально-педагогічних передумов, основних суперечностей і актуальних тенденцій; вивчення соціальних проектів і освітніх практик організації неформальної освіти в Україні;

– на *рівні дослідження професійної компетентності студентської молоді* як провідних учасників і суб'єктів результативності теорії і практики організації неформальної освіти у контексті проблеми дослідження; завданням цього рівня є виявлення причинно-наслідкових зв'язків між рівнем професійної компетентності майбутніх соціальних педагогів (залежна експериментальна змінна) й авторським науково-методичним забезпеченням процесу організації неформальної освіти (незалежні експериментальні змінні).

Багаторівневість організації педагогічного експерименту дозволить висвітлити проблему організації неформальної освіти майбутніх соціальних педагогів більш системно, з урахуванням теоретичних засад, практичних передумов і емпіричних результатів предмету дослідження. Виділення окремих рівнів реалізації педагогічного експерименту також дозволить нам підтверджувати або заперечувати часткові експериментальні гіпотези, які співвідносяться з означеними рівнями.

Спроектовані й теоретично обґрунтовані нами мета, гіпотези та рівні педагогічного експерименту дозволяють виділити практичні **етапи** його реалізації: організаційний, прогностичний, комунікативний, аналітичний, констатувальний, формувальний.

Організаційний етап експерименту спрямований на проектування програми експериментальної роботи, заснованої на результатах теоретичного аналізу проблеми дослідження. Його *завданнями* є формулювання експериментальної гіпотези та визначення засобів її перевірки; вибір і обґрунтування методики та методичного інструментарію експериментальної роботи; проектування критеріїв, показників, рівнів оцінки професійної компетентності майбутніх соціальних педагогів; шкалування кількісних результатів дослідження; організація експериментальної роботи у ЗВО. *Методи* реалізації цього етапу: аналітико-синтетичний для виділення структури й очікуваних результатів досліджуваного процесу; проектування системи критеріїв і показників результативності експериментальної роботи, моделювання очікуваного результату -

Генеральну сукупність дослідження складають майбутні соціальні педагоги – студенти закладів вищої освіти за спеціальністю "Соціальна педагогіка". Генеральна сукупність дослідження – це множина об'єктів / суб'єктів, на яку поширюються висновки експерименту, вона володіє певними спільними характеристиками та вивчається у визначених територіально-часових межах [5].

Вибіркова сукупність – частина генеральної сукупності, яка відображає її властивості та характеристики і виступає у якості безпосередніх об'єктів / суб'єктів експериментування. Вибіркова сукупність дослідження формувалася суцільно-гніздовим методом, оскільки участь у експериментальній роботі взяли всі студенти спеціальності "Соціальна педагогіка", які на момент проведення діагностики навчалися у ЗВО наперед визначеної експериментальної бази. Обсяг вибіркової сукупності визначався з урахуванням вимоги репрезентативності відповідно до методики Ю. В. Борисової [3, с. 46], коли для соціальних досліджень чисельність вибірки повинна складати від 400 (довірча ймовірність 95 %) до 900 (довірча ймовірність 99 %) осіб. Варто врахувати, що об'єм вибіркової сукупності залежить від рівня однорідності досліджуваних об'єктів: тобто, чим вища однорідність досліджуваної сукупності об'єктів, тим меншою може бути чисельність вибіркової сукупності для забезпечення статистично достовірних висновків. Для вирішення завдання визначення обсягу вибіркової сукупності ми послуговувалися крос-табуляціями [3, с. 58] теоретично обґрунтованих ознак: 2 групи учасників (експериментальна і контрольна); 4 рівні вимірювання професійної компетентності визначає $2 \times 4 = 8$ підгруп. Статистично значима кількість об'єктів підгрупи становить 25–100 осіб. Отже, обсяг вибірки повинен складати 200–800 осіб залежно від її однорідності, способу формування та припустимої похибки.

Експеримент передбачає поділ учасників на контрольні й експериментальні групи. Поділ учасників на групи може здійснюватися різними способами: 1) за частотою розподілу ознак, коли у відібраних контрольній і експериментальній групах розподіл значень досліджуваних ознак не відрізняється; 2) за принципом парності, коли пари учасників із однаковим проявом досліджуваної ознаки розділяються на представників контрольної та експериментальної групи. Тобто основною умовою поділу на контрольну й експериментальну групи є забезпечення їх рівності за ознакою дослідження та пропорційності за обсягом.

Висновки. Таким чином, нами спроектована програма експериментального дослідження ефективності впливу неформальної освіти на формування майбутніх соціальних педагогів. Програма системно характеризує організацію процесу дослідницької діяльності через узгодження її мети, гіпотези, завдань, етапів, методів. Спроекована програма педагогічного експерименту вимагає побудови методики її реалізації, яку ми розуміємо як сукупність методів, що дозволять якісно та кількісно охарактеризувати наявний стан процесу професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів і його зміни під впливом додатково організованої системи неформальної освіти. Тому перспективу подальших досліджень вбачаємо в обґрунтуванні критеріїв, показників, рівнів професійної компетентності майбутніх соціальних педагогів і характеристиці відповідного діагностичного інструментарію.

Використана література:

1. Загвязинский В. И. Методология и методы психолого-педагогического исследования / В. И. Загвязинский, Р. Агафонов. – Москва : АCADEMIA, 2001. – 207 с.
2. Методологічні засади педагогічного дослідження : [монографія] / [авт. кол. : Є. М. Хриков, О. В. Адаменко, В. С. Курило та ін.] ; за заг. ред. В. С. Курило, Є. М. Хрикова. – Луганськ : Вид-во ДЗ "ЛНУ імені Тараса Шевченка", 2013. – 248 с.
3. Борисова Ю. В. Методологія та методи соціальних досліджень. / Ю. В. Борисова. – Київ : ДЦССМ, 2003. – 216 с.
4. Букач М. М. Основи наукових досліджень у соціальній роботі / [М. М. Букач, Т. С. Попова, Н. В. Клименюк] ; за ред. М. М. Букача. – Миколаїв : ЧДУ ім. Петра Могили, 2009. – 284 с.
5. Жосан О. Е. Педагогічний експеримент / укл. О. Е. Жосан. – Кіровоград : Видавництво КОІППО імені Василя Сухомлинського, 2008. – 72 с.

References:

1. Zahviayzynskiy V. Y. Metodolohiya y metody psykholoho-pedahohycheskoho yssledovanyia / V. Y. Zahviayzynskiy, R. Ahafonov. – M.: АCADEMIA, 2001. – 207 s.
2. Metodolohichni zasady pedahohichnoho doslidzhennia: [monohrafiia] / [avt. kol. : Ye. M. Khrykov, O. V. Adamenko, V. S. Kurylo ta in.] ; za zah. red. V. S. Kurylo, Ye. M. Khrykova. – Luhansk : Vyd-vo DZ "LNU imeni Tarasa Shevchenka", 2013. – 248 s.
3. Borysova Yu. V. Metodolohiia ta metody sotsialnykh doslidzhen / Yu. V. Borysova. – K.: DTSSM, 2003. – 216 s.

4. Bukach M. M. Osnovy naukovykh doslidzhen u sotsialnii roboti / [M. M. Bukach, T. S. Popova, N. V. Klymeniuk]; za red. M. M. Bukacha. – Mykolaiv: ChDU im. Petra Mohyly, 2009. – 284 s.
5. Zhosan O. E. Pedagogichnyi eksperyment / ukl. O. E. Zhosan. – Kirovohrad: Vydavnytstvo KOIPPO imeni Vasylia Sukhomlynskoho, 2008. – 72 s.

Павлик Н. П. Программа педагогического эксперимента по организации неформального образования будущих социальных педагогов

Отсутствие в научной литературе методических программ организации экспериментальных исследований в высшей школе и потребность разработки авторского программно-методического обеспечения процесса оценивания результативности неформального образования определили выбор задачи исследования: спроектировать программу педагогического эксперимента как последовательную целенаправленную совокупность этапов работы.

Подана характеристика эксперимента как метода научного познания и основные требования к его организации. Определены и представлены структурные компоненты программы педагогического эксперимента в исследовании теории и практики организации неформального образования будущих социальных педагогов.

Спроектированы цель, общая и частные гипотезы, уровни, этапы, задачи и методы педагогического эксперимента по влиянию неформального образования на результативность профессиональной подготовки будущих социальных педагогов. Описаны генеральная и выборочная совокупности исследования.

Сформулирован вывод о необходимости разработки и апробации методики педагогического эксперимента по влиянию неформального образования на уровень профессиональной компетентности будущих специалистов.

Ключевые слова: эксперимент, программа эксперимента, неформальное образование, будущие социальные педагоги, профессиональная компетентность, организация исследования, генеральная совокупность, выборочная совокупность, методы исследования.

Pavlyk N. P. Program of pedagogical experiment of organization of informal education of future social pedagogues

The lack of methodological programs for organizing of experimental research in higher education in the scientific literature and the need to develop an author's program and methodological support for the process of evaluating the effectiveness of informal education led to the choice of the task of the study: to design a program of pedagogical experiment as a consequent purposeful set of stages of work.

The experiment is described as a method of scientific knowledge and the basic requirements for its organization. The structural components of the program of pedagogical experiment in the research theories and practices of the organization of informal education of future social educators are identified and presented.

The aim, general and partial hypotheses, levels, stages, tasks and methods of pedagogical experiment on the influence of informal education on the effectiveness of the professional training of future social educators were designed. The statistical and sample population of the study is described.

The conclusion of the necessity of development and testing of the methodology of pedagogical experiment on the influence of informal education on the level of professional competence of future specialists is made.

Key words: experiment, program of experiment, informal education, future social educators, professional competence, organization of research, statistical population, sample population, research methods.